

Sooline võrdsus ja vähemusgrupid avaliku sektori tellitud uuringutes

Vabaühenduste ja avaliku sektori ümarlaud veebis
9. aprill 2021

Kava

Sissejuhatus – **Mari-Liis Sepper** (Praxis)

Avaliku sektori analüüsiosakonna vaade teemale – **Tiina Linno**
(Sotsiaalministeerium)

Diskussioon:

- Kas avaliku sektori tellitud uuringud aitavad vabasektorit nende huvikaitsetegevuses?
- Kuidas saavad vabasektor ja avalik sektor koos töötada, et uuringud aitaksid tasandada ühiskonnas esinevat ebavõrdsust?

Sissejuhatus

Teadmispõhise poliitikakujundamise aluseks on uuringud, mis peegeldavad võimalikult täpselt ühiskondlikke probleeme ja inimeste sotsiaalmajanduslikku olukorda. Selleks peavad uuringud analüüsima naiste-meeste ja teiste elanikkonnagruppide lõikes andmeid, tõstma esile lõhesid ehk erinevusi tulemustes ning püüdma ebavõrdsust selgitada.

Täpsed uuringutulemused lubavad poliitikakujundajatel suunata sekkumised just neile elanikkonnagruppidele, kellele neid on kõige enam vaja. Samuti vältida meetmete võimalikku ebasoodsat mõju teatud inimrühmadele, sh haavatavatele rühmadele.

Sissejuhatus (jätk)

Kui sotsiaalmajanduslikku olukorda kaardistavad uuringud, sh poliitika mõju hindamine on sootundlikud ning kajastavad vähemusgruppide sotsiaalmajanduslikku olukorda:

- suurendab see haavatavate rühmade, nagu puuetega inimeste, rahvusvähemusest ja sisserändajatest naiste, seksuaal- ja soovähemuste jt mõjujõudu;
- huvikaitsetegevuses on võimalik viidata teaduslikele andmetele ebavõrdsuse kohta ning astuda otsustajatega faktidel põhinevasse avalikku dialoogi ebavõrdsuse tasandamiseks.

Sugu ja uuringud (§§)

Avaliku sektori poliitikakujundajal on soolise võrdõiguslikkuse seaduse (§ 13) alusel kohustus edendada soolist võrdsust läbi oma strateegiate ja poliitikate.

Strateegiaid, poliitikaid planeerides ja ellu viies peab lähtuma naiste ja meeste erinevast ühiskondlikust staatusest. Samuti peab arvestama, kuidas meetmed mõjutavad naiste ja meeste olukorda. Sellist kohustust nimetatakse ka **soolõimeks**.

Planeerimise faasis kaardistatakse uuringutega, milles soogruppide vajaduste ja staatuse erinevus seisneb.

Lisaks on seadusjärgne sugude võrdsuse edendamise ülesanne haridus- ja teadusasutustel.

Vähemused uuringutes (§§)

Võrdse kohtlemise seaduse § 14 nõuab, et iga ministeerium jälgiks oma valitsemisalas vähemustesse kuuluvate inimeste diskrimineerimise keelu täitmist ning teeks koostööd teiste isikutega võrdse kohtlemise põhimõtte edendamiseks.

Kohustus ei ole nii ulatuslik kui soolõime, aga eeldab poliitikakujundajalt häid teadmisi kaitstud gruppide (rahvusvähemused, LGBTQI+) olukorrast valitsemisalas. Näiteks:

- Kas puuetega inimesed saavad kasutada ühistranspordi teenust ja taristut?
- Kas uute kortermajade ehitamisel (ehitusseadustik!) pääsevad neisse ka ratastooli kasutavad inimesed?
- Kas tervishoiuteenust osutatakse viisil, mis välistab LGBTQI+ inimeste diskrimineerimise?
- Kas lõimumispoliitika tagab rahvusvähemustele võrdsed võimalused?

Sugu uuringutes

Kõigist sotsiaalteaduste publikatsioonidest sisaldas Eestis 2008-2012 vaid 3,75 % soodimensiooni (st viide soogruppidele või soo sotsiaalsetele ja kultuurilistele aspektidele).

2013-2017 oli selle osakaal kahanenud 3,43 protsendini

Allikas: *She figures* 2018

Eesti avaliku sektori tellitud uuringute puhul on proportsioon teadmata.

Puue uuringutes

PIK variraporti koostamisel tuvastas EPIK terve rida valdkondi, milles viimase 10 a kohta andmed puuduvad. Puuetega inimeste toimetuleku ja vajaduste uuring toimus viimati 2006. a. Värskeimat uuringut on üritatud tellida, see on ebaõnnestunud.

- Kuidas mõjutab puue täisealise inimese juurdepääsu tervishoiu- ja sotsiaalteenustele. Teada on see, milline on tegevuspiiranguga inimeste tervislik seisund.
- Tööturu uuringutes vaadeldakse peamiselt osalise töövõimega inimesi.
- Töövõimereformi läbiviimisel ja mõju hindamisel uuritakse osalise või puuduva töövõimega inimesi ning hindamata on, kuidas on reform mõjutanud puuetega inimesi, sh erineva puudeliigiga inimesi, nt pimedaid või liikumispuudega inimesi.
- Alus-, kutse- ja kõrghariduse osas ei ole sisulist ülevaadet, mil määral osalevad puuetega lapsed ja noored neis haridustasemetes.

LGBTQI+ uuringutes

Eelkõige eriuuringud või andmekorje üle-Euroopalises uuringus:

- FRA LGBT uuring I (2013) ja LGBTI uuring II (2019) (intersoolised inimesed lisandusid uuringusse 2019)
- Võrdõigusvoliniku tellitud uuring 2015 „LGBTQ inimeste igapäevane toimetulek ja strateegilised valikud Eesti ühiskonnas“ (kvalitatiivne meetod)
- LGBT ühingu 2020 läbiviidud uuring LGBTQ+ noorte kogemustest üldhariduskoolis

Erinev näide on:

Eesti riikliku HIV ja AIDS strateegia 2006-2015 lõpphindamine (Praxis, 2017) mainib „homoseksuaalsel teel nakatunuid“, MSM-e, laiemalt LGBTQI+ inimesi ei kajastata.

Sugu jt tunnused Praxise uuringutes

Valik häid ja rahuldavaid näiteid 2018-2021

- 1. Kui uuringuaruanne on teoreetilisem, kontseptuaalseid raamistikke tutvustav.** Nt: 2020 Euroopa Parlamendi tööhõive- ja sotsiaalkomisjoni (EMPL) tellimusel uuring „Sotsiaalne jätkusuutlikkus – kontseptsioonid ja võrdlusnäitajad”. Sugu läbivalt aruandes, sh soovitustes. Viiteid puudele ja rahvusele ulatuslikult.
- 2. Kui aruanne annab ülevaate tööturul valitsevast olukorrast.** Nt: Muutuv tööturg ja ränne (RITA projekt, 2018). Sugu, vanus andmeanalüüsis läbivalt, rahvus vähem. Soovitused aga üldised („tööealised“ jms).
- 3. Kui projekti on planeeritud tähelepanu ebavõrdsusele ja haavatavatele gruppidele. Kui projekti juures on toeks võrdsuspoliitikaekspert.** Nt „COVID-19 pandeemia sotsiaalmajanduslik mõju“ (2021-2022). Andmeanalüüs ja järeldused soo ja vanuse lõikes. Eraldi andmekorje puuetega inimeste ja erinevatesse vanusegruppi kuuluvate inimeste kohta, lisaks üks sooteemaline analüüs.

Takistused

- Tellija ei lähtu uuringu lähteülesande ja eelarve koostamisel soolõime vajadustest ja soovist saada infot vähemuste võimaliku ebavõrdsuse kohta;
- Uuringu teostajal puudub soo- või võrdõiguskompetents;
- Erinevate elanikkonnagruppide lõikes on olemasolevad andmed lünklikud või grupid liiga väikesed, et lisapingutuseta esinduslikku valimit kokku saada;
- Nii tellija kui ka uuringu teostaja hoiakutega seotud takistused;
- Piiratud ressursid, sh kergem on valdkonnas valitsevast ebavõrdsusest mööda vaadata kui selle uurimisele ressursi juhtida.

Võimalikud lahendused

Kontrollküsimustik uuringu tellijale (valik punktidest)

- Kui uuringu tulemused on sisendiks otsusele, kas muutmist vajab poliitika, teenus või protsess, mille lõppkasusaaja on inimene, siis peaks lähteülesanne mainima, milliseid elanikkonnagruppe uuritakse või millises lõikes andmeid kasutatakse.
- Kui uuringu valdkonnas on erinevusi või ebavõrdsust naiste ja meeste olukorras, osaluse määras, peaks uuringu lähteülesanne lõhedele viitama ning sõnastama ootuse lõhede vähendamise suhtes.
- Kui uuringu valdkonnas esineb ebavõrdsust, mis puudutab puuetega inimesi, eakaid või noori, rahvusvähemusi, LGBTQI+ inimesi, siis peaks uuringu lähteülesanne ebavõrdsusele ja/või madalamale sotsiaalmajanduslikule staatusele viitama ning sõnastama ootuse nende probleemide lahendamise suhtes.

Mari-Liis Sepper
Soolise võrdsuse ja võrdsete võimaluste programmi juht
Mõttekoda Praxis